

BEDNJANSKO MARTINJE: TURISTIČKA ATRAKCIJA NA TRAGU OBNOVE NARODNIH OBIČAJA I KULTURNE BASTINE

Vraćanje zagorskim korijenima

MARLIJAN VOGRINEC

Kaj, ne znate po čem su poznati križevački štatuti pri krštenju moštaka? - našali su se s *Vjesnikovim* novinarom domaći muži, na martinjskoj veselici u klijeti obitelji Viktora Polančeca u selu Osonjaku nedaleko od Bednje i poznatog Draškovičeva dvorca u Trakošćanu. »Pa, po tom kaj su ih križevci prepisali od nas Bednjancova!«

Iako je službeno, blagdan sv. Martina u ponedjeljak, 11. studenoga, dan kada se mošt krsti u vino, martinjski duh osobito se razigrao zagorskim bregima, međimurskom i podravskom ravnicom već tjeđan prije, s kulminacijom na martinjskih vikend.

»Vinski svetec« dovelo je u Polančecovu klijet bednjanske općinske čelnike, turističke djelatnike, članove tamošnjeg kulturno-umjetničkog društva, tamburaški sastav »Kavali« i, što je u takvim prigodama najvažnije, broju »veselu družinu«, šovatelje sv. Martina i martinjskih običaja.

Primjer uzorne zagorske obitelji

»Viktor Polančec je sa svojom suprugom, dva sina, snahom i troje unuka, primjer vrijedne, uzorne i uspješne zagorske obitelji, zaslužne ne samo za unapređenje vinogrdarske tradicije u bednjanskom kraju, nego i za velik doprinos obnovi narodnih običaja i kulturne baštine«, kaže jedan od Polančecovih najboljih prijatelja, također rođeni Osonjančanin, a sada ugledni automehaničar u Zagrebu Valent Šprem

»Vraćamo se svojim zagorskim korijenima, koje smo stjecajem okolnosti pomalo zapustili. Zato nije slučajno što se Turistička zajednica u Bednji prihvatila suorganizacije martinjske veselice baš u klijeti mog prijatelja i što će taj događaj, zbog njegove osobitosti, posebnim emisijama obilježiti Hrvatski radio i Hrvatska televizija.«

Dok se predvečerje zgušnjavalo crnilom nad strmim bregima tamo prema Saški, Vrbonom, Macelju i Bednji, iz čvrstog zagrljaja Strahinčice i Ravne gore samo je iskriko nebo od snažne rasvjete na trakošćanskom dvorcu. Veselo društvo u klijeti utihnulo je na trenutak dok su ulazili biškup, sudac i družina, a rezak zvuk cinkuša tušem su presjeli »Kavaliri«.

»Faljen Jezus i Marijo«, rekli su na karakterističnom bednjanskom govoru došajki, a družina je odzdravila: »Faljeni navek«.

Nakon seta tradicionalnih zagorskih vinskih pjesama, praćenih bajsom, s tri violine i starih cimbalom, počeo je obred krštenja mošta - strogo po štatutima za tu prigodu. Mošt je, dakako, po »sudsko-ckrivenim« regulama i »svjedočenjima« kriv za sve moguće i nemoguće svjetske, državne, lokalne i osobne čovjekove probleme, što je skrušeno priznao te dopustio da ga se tako didijelj i napasnog pokrsti u vino. Čovjeku na radost i veselje, za dušu i zdravlje, »naveki i amen«.

Te su uloge - od biškupa do mo-

»Vinski svetec« dovelo je u Polančecovu klijet bednjanske općinske čelnike, turističke djelatnike, članove tamošnjeg kulturno-umjetničkog društva, tamburaški sastav »Kavali« i, što je u takvim prigodama najvažnije, broju »veselu družinu«, šovatelje sv. Martina i martinjskih običaja

MARTINJE U ZAGREBU: Mošt se danas ne krsti samo u kletima, nego i na gradskim trgovima

MARLIJAN VOGRINEC

VIKTOR POLANČEC: Glava uzorne zagorske obitelji

ZASLUŽNE ZA »SMIJEH DO SUZA«: Jasna Ciglar (Mica, lijevo) i Ana Brlić (Pepa)

Osveta ostavljenih žena

Članice tog društva Jasna Ciglar i Ana Brlić nasimjale su potom martinjske goste izvršnim prigodnim dijalozom Mice i Pepe, dviju susjedica čiji su muževi otišli s društvom u klijet slaviti Martinje, a njih ostavili doma. Budući da se s tim nisu mogle pomiriti, a ujedno da malo napako-

šte muškima, dogovore se da Pepa ispeče gusana (ne gusku!), a Mica štrukle te podu za muževima na Martinje. To su učinile i cijela je priča veselo završila, a muževi nisu primijetili da su, za »kaznu«, žvakali znatno tvrde meso.

Veselje u klijeti Viktora Polančeca imalo je nakon toga sve izgleda da se nastavi do duboko u noć. Potpaljeno »hektolitrina« mladog vina čiji su muževi otišli s društvom u klijet slaviti Martinje, a njih ostavili doma. Budući da se s tim nisu mogle pomiriti, a ujedno da malo napako-

šta i vina - izvrsno bednjanskim govorom, »koj ne rozmu ni gere u Zagorju«, tumačili članovi kulturno-umjetničkog društva iz Bednje.

DVOJICA PRIJATELJA: Valent Šprem (lijevo) s Viktorom Polančecom ispred podruma

tome koristim iskustva i vinogradara iz Slovenije, ali i naputke stručnjaka Poljoprivredno-savjetodavne službe. Hrvatsko zagorje ima izvrsne uvjete za uzgoj vinove loze i kvalitetna vina, pa to treba iskoristiti.«

U skladu s martinjskom tradicijom, Polančecov prijatelj Valent Šprem sročio je prigodan tekst, koji je krasopisom ispisana na buteljama njegovih vina: »Svaki čovjek u svom životu / ljubav, sreću i uspjeh želi. / Najljepše je ipak kad se / radost s prijateljima / uz vino podijeli.«

KVAK - ZABAVNO DRUŠTVO UGLEDNIH ZAGREPCANA IZ 19. STOLJEĆA

Šest desetljeća »bezazlene zabave«

Šaljivo društvo hrvatskih odličnika se sastajalo dva puta mjesečno u »bari«, ali žene su bile isključene

TANJA GAJIĆ

Do kraja studenog ove godine, u predvorju koncertne dvorane Hrvatskog glazbenog zavoda (HGZ), trajat će izložba slikovnog i tiskanog materijala »Zagrebački klub Kvaka i njegov Otelo« iz šaljivog repertoara Kvakaca (članova Kvaka op.a.). Da tu izložbu mogu razgledati posjetitelji njihovih koncerata rekla nam je muzikologinja i knjižničarka HGZ-a Nada Bezić, djelatnica te najstarije hrvatske glazbene ustanove koja ove godine obilježava 175. godinu od osnivanja. Spomenuti koncert »Otele« izveden je samo 9. i 11. listopada ove godine, a pobudio je sjetu u svih nostalgičara za prošlošću. Konkretno, uvid u izložbu HGZ-a, pogoduje evociranju uspomena ne samo na Kvaka, već i na tekstopisca navedenog djela, jednog od 91 evidentiranog Kvakaca - Julija Senoe (Kvakovića), brata poznatog pisca Augusta. Ujedno i Kvaku pridružuju im člana, zagrebačkog skladatelja Gjure Eisenhutha, autora skladbe za »Otele«, a također i »Marzuke sa četiri dječje trublje« posvećenu Kvaku.

Kulturni fenomen

U Muzeju Grada Zagreba je u sklopu stalnog postava cjeline »Život u društvima«, malen dio posvećen ovoj, po mnogočemu specifičnoj udruzi iz prošlosti.

Što je to zapravo Kvak? Ukratko, šest desetljeća star klupski kulturni fenomen (1879-1939), čiji su goto-

vo svi članovi uglavnom redom bili zagrebački i hrvatski odličnici. Valja naglasiti, da se ne radi samo o »muzičkim vodama« kako bi se dalo naslutiti uslijed početka teksta, već je riječ o proširenom području.

U »Povijesti Kvak« piše da je rad društva »bio vjeran odraz kulturnog stanja i političkog raspoloženja društva zagrebačkog, srca i duše Hrvatske«, a članovi su mu bili bankari, znanstvenici, privrednici, umjetnici, liječnici, odvjetnici, činovnici, časnici i građani slobodnih zvanja te vlastelini i poduzetnici.

Društvo Kvak osnovano je 19. rujna 1879. u Zagrebu, a u spomen osnutka »upravna godina bare počima 19. rujna svake godine...«. U bari (mjestu održavanja sastanaka), bilo je mjesta samo za dvadesetoricu i svaki od ovih šest ili bio, najprije mušakcem, tad regaćem, a onda kvakačem koji uz bezazlenu zabavu pristojnom šalom podržavaju društvenost, a unapređuju uljudbu. Današnjim se ženama zacijelo ne bi dopalo tadašnje pravilo: »U bari mogu redovno samo muškarci biti, bud ko članovi bud ko gosti. Međutim, na svečane sastanke (dva na godinu) pozivaju se i žene kao goste.«

»Kod krampus«

Početak udruge Kvak datira iz gostionice kraj Savskog mosta »Kod krampus«, kada su se 1879. godine, sedam njegovih utemeljitelja, uz vjeronjeto kreketanje žaba u okolici, dosjetili imena budućeg šaljivog kluba. Vlastita su imena

proglasili vulgarnima, a »prava« su im bila ona kvakačka. To su bili Parakvak (Šandor Egersdorfer, državni nadodvjetnik), Viquekvak (Franjo Zorac, gradski potkapetan), Kvakolino (Ferdo markiz Strozzi, pristav Zemaljske blagajne), Keanokvak (Andrija Fijan, član Zemaljskog narodnog kazališta), Mimokvak (Nikola Milan Simeonović, član Zemaljskog narodnog kazališta) i Kvako-vico (Julio Senoa, blagajnik Prve hrvatske štedionice). Boje su im bile zelena i bijela, a zaštitni znak žaba.

Stroga bara je tolerirala status dopisjućeg kvakača ljudima izvan Zagreba, ali je njihovim članom prestajao biti onaj tko se odjavio, ako tri mjeseca »ne plati svog prinos« ili ako »zbog sablaznijeg čina u bari ili izvan nje, bude tajnim glasovima isključen iz Kvak«. Na kvakačkim sastancima se smijalo i šalilo, ali se rasprava vodila parlamentarno. Kamenokvaka danas mnogi znaju kao Dragutina Gorjanovića Krambergera, pristava Zemaljskog muzeja i kasnijeg pronalazača Krapinskog pračovjeka. Od afirmiranijih kvakača znani su još i Ortovak (začetnik hrvatske ortopedije dr. Božidar Špišić), Slikokvak (Menci Klement Crnić, slikar), Branko Senoa (sin slavnog oca Augusta) i Nikola Faller (operni pjevač).

S druge strane, ljudi poput dirigenta Lovre Matačića, pisaca Augusta Senoe i Josipa Horvata, te istraživača i putopisca Dragutina Lermana, ponijeli su, kako su svojedobno izjavili, najljepše uspomene iz Kvaka.

CIMER SLIKOKVAKA SLIKARA CRNČIĆA: Svaki član Kvak je dobio svoj cimer-šaljivi portret prema kvakačkom nadimku po profesiji

KNJIŽICA ZELENE BOJE: »Pravila Kvakaca« tiskana je već 1844. godine

DOKAZ PRIPADNOSTI: Medalja jednog od Kvakaca iz 1879. godine

DRUŠTVO NA OKUPU: Kvakaci na okupu na novogodišnjoj večeri

SIMBOL KVAKAČA: Žaba od porculana uz pripadajući »peharček« za vino

INVESTITORI UVAŽILI ZAHTJEVE ZOOLOGA PRI IZGRADNJI AUTOCESTE DO SPLITA

Zeleni mostovi - svijetla točka hrvatske brige o životinjama

GORDANA PETROVIĆ

Izgradnja autoceste jedna je od najaktualnijih tema u Hrvatskoj. Političari oboružani šljemovima obilaze gradilišta sa smiješkom na licu i na sva zvana najavljuju dolazak velikog broja turista i konačnu povezanost sjevera i juga zemlje. Javnost se redovito obavještava koliko je metara ili kilometara autocesta napravljeno, no o izgradnji sistema za odvodnju onečišćenja s kolnika (onih od izlivanja cisterni, soli kojom se zimi posipavaju ceste do oborinskih voda koje s kolnika ispiru ostale nečistoće), kao i o neophodnim prolazima za divlje životinje - javnost ne zna. Hrvatska, naime, gradnjom autocesta kroz do sada gotovo nedirnutu šumska područja znatno mijenja njihova obilježja, posebno kao stanista divljih životinja.

Posljedice po okoliš pokazat će budućnost

»Sve dosadašnje djelatnosti ljudi u području u kojem se gradi autocesta do Splita nisu predstavljali toliko zahvat u prirodu koliko izgradnja spomenute autoceste. Uglavnom smo svjesni rizika koje ta izgradnja donosi, no posljedice po okoliš pokazat će budućnost«, istaknuo je dr. Đuro Huber profesor na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, voditelj projekta istraživanja velikih zvjeri u Hrvatskoj i sudionik na izradi dijela Studije utjecaja na okoliš izgradnje autoceste do Splita koja se odnosi na velike sisavce. Na nama je, dodaje, da taj utjecaj učinimo što manje škodljivim i za životinje (izgradnjom od-

Đuro Huber: »Tek će budućnost pokazati je li ispod i iznad autocesta izgrađeno dovoljno prolaza za životinje«. Idealno bi bilo da se nakon što se odredi trasa autoceste, a prije početka izgradnje, tri godine provode praćenja kretanja životinja i istraživanje flore i faune

SVJETSKI STANDARD: Zeleni most izgrađen na brdu Dedin, na poluautocesti za Rijeku, postao je sa svojih 100 metara širine svjetski standard za širinu zelenih mostova

govarajućih prolaza preko i ispod autoceste) i za cijelu prirodu. Dr. Đuro Huber pri tom ističe da investitori nisu ignorirali zahtjeve za ublažavanjem negativnih posljedica izgradnje autoceste do Splita na okoliš, istaknute u Studiji utjecaja na okoliš.

Kretanje životinja s jedne na drugu stranu autoceste omogućeno je (pogotovo na izgrađenom dijelu polu-autoceste Karlovac-Rijeka), brojnim propustima i tunelima, koji se isključivo grade zbog konfiguracije terena, a ne zbog životinja. No, pojedini vijadukti i tuneli, zahvaljujući zoolo-

ZELENI MOST DEDIN: Radnici na mostu netom nakon završetka njegove gradnje

kaže Đuro Huber. Za razliku od 24 posto duljine polu-autoceste do Rijeke, koja otpada na dijelove koji mogu poslužiti kao prolazi za životinje, na autocesti za Split je to manje od deset posto. Na dionici od Bosiljeva do tunela Sveti Rok bit će izgrađeno ukupno pet zelenih mostova, u širini od 120 metara.

Uglavnom udovoljeno zahtjevima zoologa

»Očekujemo da će još jedan zeleni most biti napravljen na dionici od tunela Sveti Rok do Splita«, ističe Huber. Najavljeno je da će početkom ljeta za promet biti otvorena dionica od Bosiljeva do Josipodla, na kojoj je već pri kraju izgradnja dva zelena mosta (Ivačno brdo i Rasnica). »Iako mostovi još nisu dovršeni životinje su se njima, prema našim tragovima, već počele služiti«, ističe Đuro Huber.

»U projektu autoceste do Splita uglavnom je udovoljeno našim zahtjevima, no tek će budućnost pokazati zadovoljava li količina prolaza životinje«, ističe Đuro Huber. U odnosu na jedini zeleni most u Hrvatskoj izgrađen na brdu Dedin kod Delnica, na poluautocesti za Rijeku, mostovi do Splita imat će i bočne zemljane nasipe. Nasipi su, na dva gotovo završena mosta, postavljeni tako da životinja koja se kreće po mostu ne vidi cestu i svjetla vozila.

Na zelenom mostu Dedin zoolozi prate koliko ga prelaze velike zvjeri i drugi krupniji sisavci, pogotovo medvjeda kojih ovdje od zvjeri ima najviše. Međunarodna organizacija Euronaut donirala je novac za kupnju infracrvenih senzora zahvaljujući kojima zoolozi prate kretanje većih sisavaca.

»Iako smo na brdu Dedin tražili da se prostor nadsvođi u dužini

OTISAK ŠAPE MEDVJEDA: Iako zeleni mostovi na dijelu autoceste do Splita još nisu završeni životinje su se njima već počele koristiti

od 300 metara, nadsvođeno je 100 i pokazalo se da služi svrsi, što je izazvalo i međunarodni interese«, kaže Đuro Huber.

Zelene mostove u inozemstvu čuvaju naoružani čuvari

»Praćenje je pokazalo da dnevno zeleni most prijedje 17,4 velike životinje, udio medvjeda u tom broju je 1,6 na dan, a najveći je udio srna«, kaže Huber. Ukupno godišnje prođe 6.353 životinje, a udio medvjeda je 584. Od početka istraživanja utvrđen je prolazak samo jednog risa. Nažalost mostom prolaze i krivolovci, te ljudi koji izvode pse u šetnju ili se, pak, naganjaju terenskim vozilima. Postavili smo tablu upozorenja, kaže Huber, no zakonom nije regulirano vlasništvo ni briga za prostor zelenih mostova. U inozemstvu, kaže Huber, na takvim prijelazima dežuraju nao-

Apetiti lovaca sve veći

U posljednjih 30 godina više od 80 medvjeda je stradalo od prometa. Dvije trećine na željezničkim prugama, a jedna trećina na prometnicama. Pa bi i željezničke pruge na pojedinih mjestima trebale biti nadsvođene. Medvjede privlače mladice koje niču uz i na željezničkim prugama iz sjemena koje pada iz vagona, kao i šećer koji se također prosipa. U željezničkim su rekli, kaže Huber, da ne mogu ništa poduzeti po tom pitanju. U Kanadi su, kaže, napravili posebni »usisivači« kojima se usisava željeznička pruga, no to je kod nas science fiction.

Procjenjuje se da u Hrvatskoj ima između 400 i 500 medvjeda. »To je zadovoljavajuća populacija, puno više ih ne može ni biti jer medvjed zahtjeva velik prostor«, kaže Đuro Huber. Lov ih, dodaje, za sada ne ugrožava no apetiti lovaca sve su veći što se ove godine posebno ispoljilo u Sloveniji te izazvalo brojne međunarodne prigovore. »Stoga je neophodno napraviti plan gospodarenja medvjedom čija je izrada počela tek ove godine. Pokušali smo i prije no 1999. godine Hrvatske šume odbile su izradu plana«, priča Đuro Huber.

Zaštitu medvjeda ne predlaže, zbog loših iskustava nakon zaštite vukova. »Dok zakonom nismo zaštitili vuka, za njega se nije čulo. Čudna je svijest ljudi jer čim smo ga zaštitili počeli su ga mrziti i ubijati ga, iako upravo zbog statusa zaštite mogu dobiti odštete za zaklanu stoku«, kaže Huber.

Vukova danas u Hrvatskoj ima oko 150 što je sa stanovišta biologa još uvijek malo. Risova je u Hrvatskoj oko 40 jedinki.

ružani čuvari.

»Koliko bi životinja prošlo da nije izgrađena polu-autocesta ne znamo, no mogli bi znati da su se prije izgradnje provela istraživanja. Idealno bi bilo da se nakon što se odredi trasa autoceste, a prije početka izgradnje, tri godine provode praćenja kretanja životinja, ali i druga istraživanja vezana uz floru i faunu«, napominje Huber. No, svima se žuri, a istraživanja dosta koštaju. Ovako, dodaje, radimo gotovo na slijepo i pretpostavljamo da će sve biti u redu. »Za most Dedin, međutim, imali smo određene prethodne iskustva jer smo u tom području prije izgradnje polu-autoceste telemetrijski pratili medvjede obilježene radio odašiljačima, a imali smo i spoznaje o namjeri gradnje ceste«, kaže Đuro Huber. Most Dedin trebalo je i posumiti po uzoru na okolni teren, no to nije učinjeno. Vegetacija ga, međutim, ipak pomalo spontano osvaja. Dedin je postao svjetski standard za širinu zelenih mostova. »Velike zvjeri su jako plašljive i iskustvo je pokazalo da ne prolaze preko prolaza užih od 100 metara«, kaže Huber.